

KIRJALLISUUSVINKKEJÄ

Finskans historiska och nutida varieteter (4/5 p.)]

Tunnit: 27.1, 10.2, 24.2, 9.3: 19:00-20:30

23.3, 30.3, 6.4, 13.4, 20.4, 27.4: 17:00-18:30

Sali: F339

Merlijn de Smit

1. KIELIHISTORIA JA SOSIOLINGVISTIikka TIETEINÄ

Hyvä johdanto yleiseen kielitieteeseen ja kielitieteen alatieteisiin on Osten Dahl: *Språkets enhet och mångfald*, Lund 2000. Raimo Anttila käsittelee historiallista kielitiedettä tieteenfilosofisesta näkökulmasta kirjassaan *Historical and Comparative Linguistics*. Amsterdam 1989, etenkin kappaleissa I (p. 3-56) ja V (377-). Roger Lass: *On explaining language change*. Cambridge 1980 on kiehtova teos, jossa Lass osoittaa että luonnontieteiden metodologinen malli ei ole käytettävä historiallisessa kielitutkimuksessa, mutta samalla hän suhtautuu erittäin skeptisesti 'hermeneuttiseen' selitysmalleihin, jossa kielen rakennetta ja kielimuutoksia pidetään kielen puhujien, siis ihmisten, enemmän tai vähemmän tahallisen toiminnan tuloksina. Lass palaa tähän aiheeseen myöhemmässä kirjassaan: Roger Lass: *Historical Linguistics and Language Change*. Cambridge 1997, jossa hän käsittelee myös paljon muita aiheita. Myöhempi kirja on hieman helpottajuisempi kuin ensimmäinen, ja suosittelen sen lukemista ennen Lass 1980. Esa Itkonen on ottanut kantaa tähän ongelmaan muun muassa artikkelissaan Esa Itkonen: *Short-term and long-term teleology in linguistic change* - Papers from the Conference of General Linguistics in Seili 24.-25.8.1978. Publications of the Linguistic Association of Finland 2. Turku p. 35-68, ja aikakauskirjassaan *Language*, Vol. 57:3, 1981 p. 688-697, jossa hän arvostelee Lass 1980:ia. Viimemainittu löytyy myös Itkonen kirja *Kielitieteen kääntöpuoli*. Yleisen Kielitieteen Julkaisuja 2. 1999, Turku, jossa on muitakin aika polemisoivia kielifilosofisia kirjoituksia. Viimeksi kielitieteen asemaan ja metodologiaan tieteenfilosofisesta näkökulmasta kiinnostunut voisi tutustua Esa Itkonen: *Grammatical Theory and Metascience*. Amsterdam 1978, joka käsittelee 'autonomista' (formaali-)lingvistiikkaa, ja Esa Itkonen: *Causality in linguistic theory*. London, 1983, joka käsittelee 'ei-autonomista' kielitiedettä (sosiolingvistiikkaa, historial-

lista kielitiedettä), ja näihin liittyvä polemiikkaan Virittäjässä, esim. Esa Itkonen: *Onko synkroninen kielitiede luonteeltaan empiiristä?* Virittäjä 1972 p. 1-14, Bengt-Olof Qvörnstrom: *Synkroninen kielitiede on empiiristä!* Virittäjä 1972 p. 433-442, Esa Itkonen: *Säännöt eivät ole säännönmukaisia, eikä kielitiede ole luonnontiede*, Virittäjä 1972 p. 442-446, Bengt-Olof Qvörnstrom: *Lisää kielitieteen empiirisyydestä*. Virittäjä 1973 p. 67-69, Esa Itkonen: *Lisää luonnontieteiden empiirisyyden ja ihmistieteiden empiirisyyden välisistä eroista*. Virittäjä 1973 p. 68-72. Ks. myös Esa Itkonen: *Kieli, kielitiede ja tieteenteoria*. Virittäjä 1974 p. 354-359. Loppujen lopuksi kielitieteen, etenkin yleisen kielitieteen, tieteenfilosofista taustaa käsittelee Geoffrey Sampson: *Making sense*. Oxford 1980, joka on yleisen (formaali-) kielitieteen 'empiirisyydestä' Lassen ja Itkosen kannalta mutta argumentoi omalla tavallaan. Sampsonin kirja on vailla terminologiaa mutta kuitenkin ei kovin helppotajuista.

2. KIELEN MUUTTUMINEN JA KIELIMUUTOKSEN REKONSTRUOINTI

Johdantoja kielihistoriaan ja kielen muuttumiseen on monia. Larry Trask: *Historical Linguistics*, London 1996 on järkiperäinen, helposti luettava ja usein todella hauskakin johdanto historialliseen kielitieteeseen. April McMahon: *Understanding language change*. Cambridge 1994 ja Jean Aitchison: *Language Change - Progress or Decay?* Cambridge 2001 käsittelevät kielen muuttumisen prosesseja ja niiden tutkimista, siis, sekä historiallisen kielitieteen että sociolinguistiikan perusteita. Anthony Fox: *Linguistic Reconstruction*. Oxford 1995 käsittelee seikkaperäisesti kantakielten rekonstruoinnin ongelmia ja metodologiaa. Raimo Anttila: *Historical and Comparative Linguistics*. Amsterdam 1989 on erittäin perinpohjainen teos, mutta siihen perehtyminen vaatii aikaa ja keskittymistä, teos ei ole mitenkään helppoa. Kuitenkin, myös tieteenfilosofiaa käsittelevien kappaleiden johdosta, kirja on välttämätöntä jos todella haluaa jatkaa kielihistorian tutkimista. Samalla H.H. Hock: *Principles of Historical Linguistics*. Amsterdam 1988 on perinpohjainen ja laaja teos sellaisille, jotka haluavat perehtyä kielihistorian metodologiaan. Ennen mainittu Roger Lass: *Historical Linguistics and Language Change*. Cambridge 1997 sivuaa monta kielihistoriaan metodologiaan liittyviä aiheita. Suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen 'esihistoriaa' keskiajasta 1800-lukuun käsittelee G.J. Stipa: *Finnisch-Ugrische Sprachforschung von der Renaissance bis zum Neopositivismus*. Helsinki 1990.

3. MAAILMAN KIELIKUNNAT, URALILAINEN KIELIKUNTA

Jaakko Anhava: *Maaailman kielet ja kielikunnat*. Tampere 1988 on hyvä ajantasainen suomenkielinen johdanto maailman kielikuntiin. Merritt Ruhlen: *A Guide to the World's Languages, Vol 1: Classification*. Stanford 1987 on käyttökelpoinen jos lukee sitä kriittisesti - monta Ruhlenin ehdottomia sukulaisuushypoteeseja ei laajalti hyväksytä historiallisen kielitieteen maailmassa. Siinä, missä Anhava ja Ruhlen eroavat, olisi ehdottomasti seurattava Anhavaa. Johanna Laakso (toim.): *Uralilaiset kansat*. Juva 1991 käsittelee uralilaisen kielikunnan kieliä ja niitä puhuvia kansoja selvästi ja helpotajuisesti. Denis Sinor (toim.): *The Uralic Languages. Description, History and Foreign Influences*. Leiden 1988 sisältää monta perinpohjaista kirjoituksia eri uralilaisten kielten historiasta jne. - uralistiikan käsikirjana tämä on varmasti paras. Daniel Abondolo (toim.): *The Uralic Languages*. London 1998 on samanlainen käsikirja, joka sisältää jossain kohdin uudempaa tai (esim. syntaksin alalla) laajempaa tietoa, mutta on mielestäni heikompi etenkin kielihistorian kohdalla kuin Sinorin toimittama kirja. Peter Hajd, Peter Domokos: *Die uralischen Sprachen und Literaturen*. Budapest 1987 on sekä kielitieteen että kansoja ja kirjallisuutta käsittelevän osan kannalta perinpohjainen ja hyvä teos. Gyula Dcsy: *Einfhrung in die Finnisch-Ugrische Sprachwissenschaft*. Wiesbaden 1965 on monen kohdin vanhentunut, toisin kohdin vielä käyttökelpoisen katsaus suomalais-ugrilaisiin kieliin. Sama pätee myös Björn Collinderin kirjaan *Introduktion till de uraliska språken*. Stockholm 1962. Muut Björn Collinderin kirjoittamat uralistiikan käsikirjat ovat: *Comparative Grammar of the Uralic Languages*, Stockholm 1960 and *Survey of the Uralic languages*, Stockholm 1969.

Uralin kantakielen sanastosta paras lähde-teos olisi Kroly Rdei et. al.: *Uralisches Etymologisches Wörterbuch*. Wiesbaden 1988. Tätä olisi käytettävä yhdessä etenkin Juha Janhusen sanastorekonstruoinnin kanssa - esim. Juha Janhunen: *Uralilaisen kantakielen sanastosta*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja 77, 1981 p. 219-274. Janhunen hylkää jonkin verran epävarmoja etymologioita joita UEW hyväksyy - siis UEW sisältää kaikki mahdollisia uralilaisen kantakielen sanoja, Janhusen artikkelin vain niitä, jotka ovat aika varmoja. Tämän lisäksi Janhusen rekonstruointi eroaa jonkin verran äänneopissa UEW:n seuraamasta rekonstruoinnista. Janhusen mallia hyväksytään laajalti Suomessa, kuin UEW:n seuraama rekonstruointi hyväksytään etenkin Unkarissa ja Saksassa. Björn Collinderin *Fenno-Ugric Vocabulary: An*

etymological dictionary of the Uralic languages. Stockholm 1955 (toinen painos Hamburg 1977) on periaatteessa hyvä teos, mutta sen sisältämä tieto on monin kohdin vanhentunut. Gyula Dcsy: *The Uralic protolanguage. A comprehensive reconstruction*. Bloomington 1990 ei ole suositeltavaa.

Itämerensuomalaisia kieliä käsittelevä peruskirja on Arvo Laanest: *Einführung in die ostseefinnischen Sprachen*. Hamburg 1982 (viroksi *Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse*. Tallinn 1975), joka käsittelee seikkaperäisesti suomen ja sen lähimpien sukukielten rakennetta ja historiaa. Hieman vaikeammas- ti löydettävissä saattaa olla Lauri Kettunen: *Suomen lähisukukielten luon- teenomaiset piirteet*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 119, Helsinki 1960. Terho Itkonen: *Välikatsaus suomen kielen juuriin*. Virittäjä 1983 p. 190-229, 349-386 on seikkaperäinen tutkielma itämerensuomen kantakielen ha- joamisesta eri kieliin.

4. SUOMEN KIELEN ÄÄNNEHISTORIA

Äänne muutoksen teoriasta ks. kielimuutoksen alla mainitut teokset. Urali- laisen kantakielen äänneoppia käsittelevät Erkki Itkonen: *Suomalais-ugrilaisen kantakielen äänne- ja muotorakenteesta - Suomalais-Ugrilaisen kielen- ja histo- riantutkimuksen alalta*. Tietolipas 20. Helsinki 1966 (aiemmin ilmestynyt Vi- rittäjässä 1957), Juha Janhunen: *On the structure of proto-Uralic*. Finnisch- Ugrische Forschun-gen 44, 1982 p. 23-42, ja Pekka Sammallahten artikkeli *Historical phonology of the Uralic languages with special reference to Samoyed, Ugric and Permic*, jonka löytää Denis Sinorin käsikirjasta *The Uralic Languages. Description, History and Foreign Influences*. Leiden.

Martti Rapola: *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Helsinki 1966 on erittäin perinpohjainen teos suomen kielen äännehistoriasta, joka on käytettävää etenkin jos haluaa tietää yksityiskohtia. Suomen äännehistorian pääpiirteitä uralilaisesta kantakielestä nykysuomeen esittää hyvin kirkkaasti Kaisa Häk- kinen teoksessaan *Suomen kielen äänne- ja muotorakenteen historiallista taus- taa*. Fennistica 6, Turku 1985 p. 17-69. Kaisa Häkkinen: *Suomen kielen historia* 1. Turku 2002 on tämän kirjan uudempi ja laajempi versio. Lauri Hakuli- nen: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Helsinki 1979 käsittelee suomen kielen äännehistoriaa p. 35-66.

Lauri Posti: *From pre-Finnic to late proto-Finnic*. Finnisch-Ugrische Forschungen 1953 p. 1-91 on hyvin merkittävä tutkielma, jossa monet itämerensuomen kantakielessä tapahtuneet äänne muutokset katsotaan olleen germaanivaikutuksen sysääminä. Petri Kallio on hiljattain tarkastellut Postin teoriaa kriittisesti artikkelissaan *Posti's superstrate theory at the threshold of a new millennium*, joka on ilmestynyt Johanna Laakson toimittama kirja *Facing Finnic: Some challenges to historical and contact linguistics*. Helsinki 2000 p. 80-99.

5. SUOMEN KIELEN MUOTO-OPIN HISTORIA

Yllä mainitut Erkki Itkonen: *Suomalais-ugrilaisen kantakielen äänne- ja muotorakenteesta - Suomalais-Ugrilaisen kielen- ja historian tutkimuksen alalta*. Tietolipas 20. Helsinki 1966 (aiemmin ilmestynyt Virittäjässä 1957), Juha Janhunen: *On the structure of proto-Uralic*. Finnisch-Ugrische Forschungen 44, 1982 p. 23-42 käsittelevät myös uralilaisen kantakielen muotorakennetta, samaten Kaisa Häkkinen: *Suomen kielen äänne- ja muotorakenteen historiallista taustaa*. Fennistica 6, Turku 1985 p. 71-130, ja Lauri Hakulinen: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Helsinki 1979 p. 71-118. Hakulisen kirjan p. 119-306 käsittelee yksityiskohtaisesti suomen kielen johto-opin historiallista taustaa.

Kiinnostavaa on myös Mikko Korhosen artikkeli *Oliko suomalais-ugrilainen kantakieli agglutinoiva?* Virittäjä 1974 p. 243-257, jossa hän esittää, että uralilaisen kantakielen muoto-opin rekonstruointi on tavallaan historiallisen kielitieteen metodologian vääntämänä - koska rekonstruoinne säännönmukaisuutta missä nykykielissä on (esim. fonologista) vaihtelua.

Muoto-opin ja lauseopin muutoksen teoreettista taustaa käsittelevät Alice Harris ja Lyle Campbell: *Historical syntax in cross-linguistic perspective*. Cambridge 1995 - hyvä, mutta ei kovin helppotajuinen kirja. Tässä suhteessa kiinnostavaa olisi myös Ronald Langacker: *Syntactic Reanalysis* - N. Li (toim.) *Mechanisms of syntactic change*. Austin 1977 p. 57-139 ja muut artikkelit samassa kirjassa.

6. VANHA KIRJASUOMI

Laajin vanhan kirjasuomen käsikirja on Kaisa Häkkinen: *Agricolasta Nykykieleen*, Juva 1994, joka käsittelee suomen kirjallisuuden historiaa kokonaisuudessaan hyvin monipuolisesti. Martti Rapola: *Vanha kirjasuomi*. Tietolipas 1. Helsinki 1962 esittää lyhyesti kirjakielen historian pääpiirteet, ja Rapolan *Suomen Kirjakielen Historia I.*, Helsinki 1965 esittää, yksityiskohdaisesti kuten Rapola yleensä, suomen kirjakielen äännehistoriaa. Kirjakielen 'ulkohistoriaa' käsitellään Rapolan kirjassa *Suomenkielinen proosa ruotsin vallan aikana*. Tietolipas 49. Helsinki 1967. Laila Lehikoinen ja Silva Kiuru: *Kirjasuomen kehitys*. Helsinki 1989 esittää kirjakielen historiaa selvästi ja aika helppotajuisesti. Martti Rapolan *Vanhan kirjasuomen lukemisto*. Tampere 1975 sisältää laaja valikoima lyhyitä tekstejä suomen kirjakielen historian eri vaiheista.

Artikkelikokoelmia kirjasuomen historiasta on esimerkiksi Matti Punttilan, Raimo Jussilan ja Helena Sunin toimittama *Piipäkielestä kirjakieleksi*, Helsinki 2000, Tommi Kurjen, Päivi Laineen ja Arja Lampisen toimittama *Suometaren helmoista*, Turku 2003, joka käsittelee 1800-luvun sanomalehtikielen kehitystä, ja Esko Koivusalon toimittama *Mikael Agricolan Kieli*, Helsinki 1988. Agricolan käännöstekstien suhdetta lähtöteksteihin käsittelee hyvin kiehtovasti Maija Itkonen Kaila: *Mikael Agricolan uusi testamentti ja sen erikieliset lähtötekstit*. Suomi 184, Helsinki 1997.

7. SUOMEN KIELEN SANASTON HISTORIA

Kaisa Häkkinen: *Mistä sanat tulevat? Suomalaista etymologiaa*. Tietolipas 117. Helsinki 1990 on hyvä johdanto etymologiseen tutkimukseen yleensä ja myös nimenomaan suomen kielen sanaston alkuperään. Lauri Hakulinen esittää suomen kielen sanaston kerrostumat kirjassaan *Suomen kielen rakenne ja kehitys*, Helsinki 1979 sivuilla 309-476. Kaisa Häkkinen: *Suomalaisen esihistorian kielitieteen valossa*. Tietolipas 147. Helsinki 1996 esittää nykyisen 'konsensuskuvan' suomalaisten esihistoriasta, jossa lainasanojen ikäämiseen ja muu analyysiin perustuvalla tiedolla on tärkeä rooli. Tähän kiinnostuneille olisi suositeltava myös Paul Fogelbergin toimittama artikkelikokoelma *Pohjan Poluilla. Suomalaisten juuret nykytutkimuksen mukaan*. Suomen Tiedeseura, 1999 sekä Christian Carpelanin, Asko Parpolan ja Petteri Koskikallion toimittama kokoelma *Early Contacts between Uralic and Indo-European: Linguistic and Archaeological Considerations*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toi-

mituksia 242, Helsinki 2002.

Balttilaisten lainasanojen käsikirja - joskin vanha - on Jarkko Kalima: *Itämerensuomalaisten kielten balttilaiset lainasanat*. Helsinki 1936. Aulis Joki: *Uralier und Indogermanen*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 151. Helsinki 1973 esittää etenkin arjalais- ja iranilaislainoja suomalais-ugrilaisissa kielissä. Germaanilaislainojen käsikirja on Tette Hofstra: *Ostseefinnisch und Germanisch*. Groningen 1985. Jorma Koivulehto on julkaissut erittäin paljon germaanilaislainoista ja muista indoeurooppalaislainoista - kolme hyvin tärkeää artikkeli on: *Seit wann leben die Urfinnen im Ostseeraum? - Verba Mutuata*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 237. Helsinki 1999 p. 229-244, jossa hän esittää 'esibalttilaisen' ja 'esigermaanisen' lainasana-kerrostuman - siis lainasanat, jotka ovat tavallaan peräisin indoeurooppalaisen kantakielen ja balttilaisen/germaanisen kantakielen 'välivaiheista', *Indogermanisch-Uralisch: Lehnbeziehungen ouder (auch) Urver-wandtschaft?*, samassa kokoelmassa, p. 329-340, jossa käsitellään ikivanhojen lainasanojen ja mahdollisesti alkusukulaisuuteen viittavien sanojen erottamisen ongelmaa, ja *Zur indogermanisch-germanischen Kontinuität in der Nachbarschaft der Finnougrier*, samassa kokoelmassa, p. 329-358. *Verba Mutuata*-kokoelma sisältää muitakin Koivulehdon artikkeleita.

Myös etymologisessa tutkimuksessa joskus vilkkaasti polemisoidaan. Taanoin ilmestyneessä kirjassaan *Baltisches im Finnischen*, Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 1999, Kari Liukkonen esittää balttilaisselityksiä mo-
neen tähän asti alkuperältään tuntemattomaksi tai germaanilaisperäiseksi pidettyyn sanaan. Kirja on saanut erittäin terävää kritiikkiä - esim. Karoly Rdein arvostelu aikakauskirjassaan *Linguistica Uralica* 2000/3. Myös Eino Koposen väitöskirjasta *Eteläviron murteen sanaston alkuperä: itämerensuomalaista etymologiaa*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 230, 1998, jossa Koponen esittää, että kielensisäiset mekanismit sanojen luomiseen ovat tärkeimpiä kuin yleensä otaksutaan. Koposen väitöskirjaa kritisoi mm. Jorma Koivulehto aikakauslehdessä *Tieteessä Tapahtuu* 2001/1.

Suomen Sanojen Alkuperä. Etymologinen Sanakirja I-III. Helsinki 1992- on ajan-
tasainen etymologinen sanakirja, joka sisältää hyviä kirjallisuusviitteitä. *Suomen Kielen Etymologinen Sanakirja* I-VII Helsinki 1955- on vanhempi, eikä
sisältää kirjallisuusviitteitä - toisaalta sanaselitykset itse, ja etenkin murre-

tiedot, ovat joskus laajempia kuin SSA:ssa, ja voi joskus täydentää sen.

8. SUOMEN KIELEN VAIHTELU

Martti Rapola: *Johdatus suomen murteisiin*. Tietolipas 4. Helsinki 1969 on lyhyt mutta käyttökelpoinen johdatus. Osmo Hormia: *Finska Dialekter*. Lund 1978 on selvä, lyhyt ruotsinkielinen johdatus suomen murteisiin. Lauri Ket-tusen *Suomen Murteet III: A. Murrekartasto*. Helsinki 1940 sisältää monta murrepiirteiden levikkikarttoja. Ks. myös Heikki Leskinen: *Suomen murtei-den historiaa I-III*. Jyväskylä 1979-1981. Heikki Paunosen artikkelissa *Till en ny indelning av de finska dialekterna*. *Fenno-Ugrica Suecana* 10, 1991 p. 75-95 tarkastellaan suomen murteiden jaottelun kriteerejä. *Suomen murteiden sa-nakirjasta*, Helsinki 1985-, jonka Kotimaisten Kielten Tutkimuskeskus val-mistaa, on tähän asti ilmestynyt seitsemän osaa - siitä tulee 20-osaiseksi.

Pirkko Nuolijärvi: *Kolmannen sukupolven kieli*. Helsinki 1986 käsittelee maa-seudulta Helsinkiin muuttaneiden kielen muutoksia, Heikki Paunonen: *Suo-men kieli Helsingissä*, Helsinki 1995 on tutkimus Helsingin puhekielestä ja sen historiallisesta taustasta. Nykypuhesuomea käsittelee Aila Mielikäinen artikkelissaan *Nykypuhesuomen alueellista taustaa*, Heikki Paunosen ja Päivi Rintalan toimittamassa kokoelmassa *Nykysuomen rakenne ja kehitys 2*. Tieto-lipas 95, Helsinki 1984 p. 187-207. Mielikäinen on myös julkaissut karttako-koelma yleispuhukielen piirteiden leviämisestä murre-alueisiin: *Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä*. Jyväskylä 1991.

Erittäin hyvä sociolingvistiikan taustateos on J.K. Chambers, P. Trudgill, N. Schilling-Estes (toim.): *The Handbook of Language Variation and Change*. Ox-ford 2002. Muu peruskirjallisuus: Suzanne Romaine: *Language in Society. An introduction to sociolinguistics*. Oxford 2000, Janet Holmes: *An introduction to sociolinguistics*, London 1992. Hyvä suomenkielinen johdanto on M.K. Suo-jasen ja Päivikki Suojasen toimittama *Sociolingvistiikan Näkymiä*, Helsinki 1982. Kaksi-kielisyy- ja kontaktitutkimuksen kannalta tärkeät teokset ovat ensisijaisesti Suzanne Romaine: *Bilingualism*, Oxford 1995, myös: Thoma-son, S.G., Kaufman, T.: *Language contact, creolization and genetic linguistics*. Los Angeles 1988. Suomen kieltä ja lähisukukielten koskevia erillistutki-muksia on esim. Anneli Sarhimaan kirja *Syntactic transfer, contact-induced change, and the evolution of bilingual mixed codes. Focus on Karelian-Russian al-*

ternation. Helsinki 1999, Sh. Poplackin, S. Wheeler ja A. Westwooding artikkeli *Distinguishing language contact phenomena: evidence from Finnish-English bilingualism* - P. Lilius, M. Saari (toim.): *The Nordic languages and modern linguistics* 6. Helsinki 1987 p. 33-56 ja Timo Lauttamuksen artikkeli *Borrowing, Code-Switching and Shift in Language Contact: Evidence from Finnish-english bilingualism* - M. Ojanen, M. Palander (toim.): *Language Contacts East and West*. Studies in Language 22. Joensuu 1991 p. 32-53.

9. VIITTAUKSIA INTERNETIIN:

<http://www.helsinki.fi/hum/sugl/oppimat/sgrjohd/> : Johanna Laakson 1998:ssa pitämä Fennougristiikan Johdantokurssin tiivistelmä.

<http://www.helsinki.fi/jolaakso/sgrlinkit.html> : Johanna Laakson fennougristisia linkkejä.

<http://www.linguistlist.org> : Kaikenmoista kielitieteellistä, arvosteluja, keskusteluja, ja niin edelleen.

<http://www.kotikielenseura.fi/virittaja> : Virittäjä-lehden verkkosivut, jossa hakemistoja, jne.

<http://www.sgr.fi> : Suomalais-Ugrilaisen Seuran verkkosivut, jossa hakemistoja, jne.

<http://www.kirj.ee/esi-l-lu/l-u.htm> : Linguistica Uralican verkkosivut, jossa hakemistot sekä artikkelien PDF-versiot.

<http://www.ling.hawaii.edu/faculty/stampe/classics.html> : Kielitieteelliset klassikot.